

ROSEN I PARKEN

-ur ett lekperspektiv

ELFRIDA SJÖBERG

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Rosen i parken - ur ett lekperspektiv

The rose in the parc - in a play perspective

Elfrida Sjöberg

Handledare: Arne Nordius, SLU, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Maria Kylin, SLU, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2014

Omslagsbild: Elfrida Sjöberg

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: lek, lekperspektiv, barnperspektiv, fysisk miljö, barn, urban miljö, Rosen, Folkets park, Malmö

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Barnens rätt till det offentliga rummet i städerna är idag högst begränsad. Förutom förskolegårdar och skolgårdar är barn i städerna hänvisade till speciellt utformade lekplatser för sin lek. Studier av barns lek och lekmiljöer för barn har i första hand bedrivits i de miljöer där barn kan leka relativt fritt inom ett geografiskt avgränsat område. Bland annat har jämförelser gjorts mellan olika förskolegårdar för att ta reda på vilken typ av miljöer eller inslag i miljön som stimulerar till barns lek. Då det gäller barns lek i det offentliga rummet är forskningen idag högst begränsad. På senare år har forskningen mer och mer behandlat barnperspektivet. I det offentliga rummet är det också relevant att diskutera ett föräldraperspektiv och samvaron tillsammans med vuxna. Det finns idag flera exempel på offentliga urbana platser som faktiskt fungerar väl för barns lek, i vissa fall till och med bättre än platser som är avsedda för lek. Platsens funktion som lekmiljö beror till stor del på dess fysiska utformning och hur olika inslag i miljön inspirerar och sätter igång barns lek. De inslag i den fysiska miljön som stimulerar till barns lek är desamma i det offentliga rummet som på förskolegårdar och formella lekplatser. Nivåskillnader, vatten, vegetation, lösa föremål är inslag som kan skapa platser för barns lek. Utformningen av platsen bör inte styra vilken aktivitet som ska utföras på platsen, på så vis kan istället barnens fantasi bli det som styr platsens funktion som lekplats. Rosen i Folkets park i Malmö är ett exempel på en plats med just dessa kvaliteter. Det

är dessutom en plats som upplevs som trivsamt för både vuxna och barn, vilket i forskningen om barns lek tas upp som en viktig kvalitet för en plats. Fler platser för barns lek måste eftersträvas i de offentliga rummen för att bli tillgängliga och lekvänliga för stadens barn.

Abstract

Children's right to public spaces in cities is very limited. Outside of preschool and school playgrounds, children of the cities are directed to places especially designed for children's play. Studies of children's play and environments for playing have predominantly taken place in environments where children can play relatively free within a geographically limited area. Among other things, comparisons have been made between different preschool playgrounds to investigate which kind of environments, or elements in the environment, that stimulates children's play. Research is very limited when it comes to children's play in public spaces. Over the last years researchers have increasingly started to deal with children's perspective. In public spaces it is also relevant to talk about parents' perspective and the socializing between children and adults. There are several examples of urban public spaces that actually works well for children's play, sometimes they are even better suited than spaces that are designed specifically for play. The function as an environment for children's play depends to a large extent on the physical design and how different elements can inspire and get children's play started. The elements in the environment that stimulates children's play are the same in public spaces as in preschool playgrounds and public playgrounds. Differences in level, presence of water, vegetation and

loose items are elements that kan contribute to create places for children's play. The design of a place shouldn't direct what kind of activity that it is suitable for. In this way it will rather be children's fantasy that guides the function of a place as a playground and how it could be used. The rose in Folkets park in Malmö is one example of a place with this kind of qualities. Furthermore it is a site that is perceived as pleasant by adults and children alike, which in research concerning children's play is mentioned as an important quality for a place. More sites places for children's play must be sought in public spaces in order to be available and play-friendly for the children of the city.

Förord

Den här uppsatsen tillägnar jag Vida. Tack Anton för att du har stöttat mig under hela tiden, Joel och Jenny för att vi har fått bo hos er och David för att du alltid betonar vikten av att studera.

Elfrida Sjöberg, 9 juni 2014, Öland

“How can we fail, above all now that we know that each dollar invested in improving the conditions of children has a return of a good 7 dollars for society as a whole?”.

FNs generalsekreterare 1997-2007, Kofi Annan, 8 maj, 2002, New York (s. 183, Tonucci, 2005)

Innehållsförteckning

Sammandrag

Abstract

Förord

Inledning 8

Bakgrund och problembild 8

Barnperspektiv 10

Mål och syfte 11

Metod och teori 12

Avgränsningar 13

Begreppsförklaringar 14

Platsbeskrivning 15

Därför har jag valt rosen för min undersökning 15

Litteraturstudie 16

Beskrivning av studie 16

Social samvaro

Vegetation

Nivåskillnader

Variation

Gömsällen

Lösa föremål och material

Platsundersökning 21

Diskussion 25

Social samvaro, kontakt och interaktion 26

Fartfylld fysisk aktivitet 27

Stimulerande sinnesupplevelser 28

Lösa föremål, skötsel och gömsällen 30

Avslutning 31

Reflektioner 33

Referenslista 34

Bilagor 34

Bilaga A, Karta över rosen 35

Bilaga B, bildbilaga B1-B16 39

Bilaga C, Noteringar från platsundersökning

Inledning

Bakgrund och problembild

”Synen på barn och unga i staden styrs fortfarande av ett segregerat tänkande, där barnen hänvisas till säkra aktivitetsytor, men hålls borta från stadens liv. Samtidigt bor allt fler barnfamiljer kvar i staden under barnens uppväxt. Ett nytt val av livsstil som få planerare noterat.” (Hallemar, 2003)

Ämnet till den här uppsatsen är högst personligt då jag är en av de föräldrar som stannat kvar i staden och som Hallemar beskriver i sin artikel, publicerad i tidningen Arkitekten nr 1 2003. Med mitt barn vill jag kunna röra mig överallt, staden med dess stora utbud och valmöjligheter ska vara tillgänglig även för oss. Jag vill inte känna mig begränsad för att jag har barnvagn eller att mitt barn behöver springa av sig. Om några år, då mitt barn börjar röra sig mer självständigt och upptäcka saker på egen hand kommer jag vara tvungen att sätta gränser. Bor jag i staden kommer de gränserna vara snävare än om jag bor på landsbygden. Mitt barn kommer inte kunna gå till skolan själv, inte cykla till kompisar och inte hitta sina favoritställen på egen hand. Det vill jag vara med och ändra på, jag vill att staden ska tillhöra alla, inte minst barnen.

I FN:s barnkonvention, som Sverige ratificerade 1990, står det bl a att

“Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn.” (punkt 3, FN:s barnkonvention) och att “Varje barn har rätt till lek, vila och fritid.” (punkt 31, FN:s barnkonvention). Med barnkonventionen i ryggen bör alltså staden utformas utifrån alla barns rättigheter.

Kylin och Lieberg inleder sin artikel, Barnperspektiv på utemiljön, med att fastställa att barn är en stor grupp och en grupp som hålls på säkra platser, skapade enbart för barn: lekplatser, förskolegårdar och skolgårdar, isolerade från livet i staden (s.63, Kylin och Lieberg, 2001). Francesco Tonucci betonar i sin artikel hur den stadsmiljö som finns idag är fientlig och förbjuden för barn om de inte är tillsammans med vuxna. Hans stuider visar på hur städernas utformning hämmar barns lek och utveckling. (ss. 183-186, Tonucci, 2003)

Eva Norén-Björn har undersökt lek i olika bostadsområden. Hon skriver att om lek tillåts genom en lämplig utformning av den allmänna miljön (planteringar, kantmurar, staket, trappor, husfasader, portar etc) så skapas många lekmöjligheter. Rätt utformning skulle till och med ge större variation och tillgodose fler moment än med lekredskap (s.194, Norén-Björn, 1977). Än idag, 40 år senare, ligger fortfarande ett sådant scenario långt fram i tiden. Det som Norén-Björn beskriver är ett drömscenario som hon har gemensamt med flera

av dagens forskare. Nedan är ett citat från Fredrika Mårtensson och Maria Kylin som båda har forskat vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) kring barns fysiska utemiljöer:

”Barns lek kräver yta och bättre än små inhägnade lekplatser vore att låta samhällsplaneringen genomsyras av möjlighet till lek. -Hela staden behöver stråk där barn kan springa, hoppa och balansera. Små lekredskap behövs lite överallt i den byggda miljön.” (s.12, Stålhamre, 2008)

En helt barnvänlig stad är följaktligen det mest eftersträfvansvärda enligt många forskare. Men Mårtensson menar också att i dagens läge är det även viktigt att värna om de formella, klassiska lekplatserna då de behövs i det offentliga stadsrummet som markörer som visar att barn får ta plats (s.16, Lenninger & Olsson, 2006).

Jag håller med Mårtensson om lekplatsernas symboliska betydelse för barns rätt till staden och jag tror också att de utgör viktiga målpunkter. Men därutöver finns det många platser som också skulle kunna vara platser för barns lek. Jag ville i min studie undersöka en plats som inte var en lekplats, men likväl en plats dit många barn kommer för att leka, med syftet att uppmärksamma inslag i den fysiska miljön som ger möjligheter till lek.

Märit Jansson skriver i en artikel i tidsskriften *Children, Youth and environment*, 2008 att på senare år har forskningen kring barns utemiljöer mer och mer börjat ta avstamp i barns egna upplevelser och mer fokus har lags på barnperspektivet, snarare än miljöer som skapas av vuxna åt barn (s.89, Jansson, 2009).

Genom att studera barns lek och användning av en plats gör jag en ansats mot ett barnperspektiv i min platsundersökning. Att försöka arbeta ifrån och utveckla ett sådant perspektiv tror jag, precis som Jansson antyder ovan, är en viktig utgångspunkt vid framtida stadsplanering. Genom att titta på platser i staden där barn faktiskt leker, tror jag att jag kan dra lärdom av och få en ökad förståelse för hur miljöer för barn i staden kan utformas. Jag valde att studera rosen i folkets park i Malmö dit jag har sett att många barn går tillsammans med sina föräldrar och där jag förstått att barnen gärna uppehåller sig en längre stund.

Barnperspektiv

Eftersom jag vill ha ett barnperspektiv i min undersökning har det varit viktigt för mig att se vad forskning säger om barnperspektiv och hur det kan användas. Enligt Maria Kylin innebär att ha ett barnperspektiv att analysera den fysiska miljön utifrån hur den uppfattas av kroppen och sinnet. Detta kan jämföras med att ha ett planerarperspektiv då stor vikt istället läggs vid hur miljön uppfattas från ritbordet (s. 13, Kylin, 2004).

För att tillämpa ett barnperspektiv, bör alltså barns användande av en plats, med sina kroppar och sina sinnen, vara utgångspunkt. Både Fredrika Mårtensson och Maria Kylin använder sig dessutom av intervjuer i sina undersökningar.

Kylin menar vidare att för att verkligen utgå från ett barnperspektiv i planeringen måste fokus ligga på barns platser och inte på platser för barn, som lekplatser och skolgårdar (s.21, Kylin, 2004).

I en tät stad upplever jag att det är problematiskt, för att inte säga omöjligt att studera barns egna platser, då barn har begränsad frihet till utemiljön utanför förskole-/skolmiljön, bl a på grund av den täta trafiken. Då blir det också aktuellt att parallellt lyfta föräldrarnas perspektiv. I urbana miljöer är föräldrarnas närvarande ofta en förutsättning för att barn besöker en viss plats.

Tonucci går till och med så långt att han säger att barn inte längre får leka själva, utan sina föräldrar eller andra vuxna, som alltid är med för att minimera riskerna (s.188, Tonucci, 2005).

Mårtensson säger i en intervju att "Det är bra att de vuxna uppfattar en miljö som tilltalande och trivsamt. Det ger en bättre samvaro med barnen. Men för att passa utomhuslekens ofta vilda framfart och intensiva utbyte med miljön krävs någonting mer." (s.17, Lenninger och Olsson, 2006) Utmaningen ligger alltså i en miljö som lockar vuxna samtidigt som barnens lekar kan få utvecklas fritt.

Även om jag inte kan undersöka *barns egna platser* så kan jag genom att studera en plats som till synes uppskattas av både vuxna och barn, lära mig något om barnperspektivet vid mina observationer samtidigt som samspelet mellan barn och vuxna blir synligt.

I min platsundersökning har jag försökt att använda mig av ett barnperspektiv genom att, i likhet med Mårtensson, observera och dokumentera i detalj hur barn leker.

Mål och syfte

Mitt mål har varit att undersöka varför rosen i Folkets Park är en plats där många barn leker.

Mitt syfte var att undersöka vad i utformningen av den fysiska miljön som gör att en urban plats, som inte är en lekplats, kan vara en plats för barns lek. Mitt övergripande syfte är att ta reda på hur jag kan inkludera ett barn- och lekperspektiv vid framtida gestaltning av platser och stadsrum.

De frågeställningar jag haft är: Vad i den fysiska miljön gör rosen i Parken till en lekvänlig plats? Hur kan lekvänliga platser för barn i staden utformas?

Metod och teori

Min studie består av tre huvuddelar, en litteraturstudie, en platsundersökning och en avslutande diskussionsdel.

I litteraturstudien har jag utgått från forskning av framförallt Fredrika Mårtensson, Eva Norén-Björn, Märith Jansson och Maria Kylin. Det gemensamma övergripande ämnet är barns lek kopplat till den fysiska miljön och de behandlar alla på ett eller annat sätt viktiga utomhusmiljöer för barn lek. Jag tar upp inslag i den fysiska miljön som utifrån litteraturen beskrivs som viktiga vid barns lek.

Mårtenssons forskning behandlar barn i åldrar som är i majoritet på den plats som jag har valt att undersöka. Jag har även valt Mårtensson på grund av hennes undersökningsmetod som jag har inspirerats av vid mina observationer. Norén-Björn har i sin bok från 1977 skrivit ner resultaten från en utvecklingspsykologisk studie av barns lek. Även den tar upp kopplingen mellan miljö och lek och refereras till flitigt än idag i artiklar och avhandlingar.

Gemensamt för alla forskarna är att de arbetat utifrån ett barnperspektiv, vilket har varit viktigt även för mig. Litteratur från framförallt Maria Kylin, Mats Lieberg och Märith Jansson har i

inledningen varit till god hjälp för mig att förstå ett sådant perspektiv.

I platsundersökningen har jag under två dagar observerat hur barn leker vid rosen. Jag har antecknat uppskattad ålder, hur de rör sig, vilka delar av platsen de använder sig av, hur de interagerar med andra, föremål de använder sig av och i vilken konstellation de är där. Såg jag dem på långt håll iakttog jag deras kroppsspråk då de fick syn på- och närmade sig platsen. För platsundersökningen valde jag, i likhet med Mårtensson, en metod som utgår ifrån icke-verbala observationer av leken (s. 52, Mårtensson, 2004). Mårtensson menar att barn använder sig av sin kropp då de samspelar med sin fysiska omgivning. Då min undersökning är begränsad till en kandidatuppsats, har jag inte använt mig av intervjuer då jag ansåg att de skulle behöva bearbetas mer grundligt än vad min tid skulle räcka till.

För att komplettera mina observationer har jag bifogat bilder som jag hänvisar till i texten (de med ansikten på barn är med förälders samtycke).

I den avslutande diskussionen tar jag upp resultatet från litteraturstudien och platsundersökningen för att se hur andras resonemang skiljer sig från mina observationer.

Avgränsningar

I min uppsats kommer jag behandla barns lek kopplat till den fysiska miljön kring rosen. Jag har inte gått närmre in på *hur* barnen kommer dit, *var* de kommer ifrån eller *vilka* barnen är. Det jag valt att fokusera på i litteraturstudien är generella platskvaliteter relaterat till barns lek. Kvaliteter som kan återfinnas även på platser som inte är utformade som traditionella lekplatser. Med tanke på uppsatsens tids- och storleksbegränsning har jag gjort avgränsningar och kommer inte gå djupare in på:

-Lekredskap

Eftersom jag velat undersöka hur en plats som inte är en lekplats fungerar för lek har jag i min litteraturstudie inte fokuserat på delar som berör berör lekredskap.

-Säkerhet

En förutsättning för rosen som en plats där barns lek äger rum är att barn överhuvudtaget kommer dit. Det är föräldrarna som väljer platsen och gör så för att de anser att den är lämplig. Jag kommer nämna föräldraperspektivet i ett stycke men inte gå närmre in på säkerhet kring barns lek i den här uppsatsen, jag tror dock att det har stor betydelse för föräldrarnas inställning till platsen.

-Lägets betydelse

En stor del av rosens popularitet har att göra med att den ligger i Folkets Park, som är en centralt belägen plats med lång historia. Jag kommer inte behandla lägets betydelse mer ingående. Däremot tror jag att det har stor betydelse för hur mycket barn som kommer hit.

-Demografi

Jag kommer inte behandla omkringliggande områdets demografiska sammansättning. Även om jag kunde observera att alla kom gåendes och kunde därför ana att de flesta bodde i närheten.

-Tillgänglighetsaspekten.

Jag nämner tillgänglighetsaspekten i platsundersökningen, men har inte behandlat det ingående.

-Åldrar

Majoriteten av besökarna var barn i förskoleålder, ca 1-7 år, därför har jag fokuserat på de åldrarna även i litteraturstudien. I samband med platsundersökningen observerade jag dock de som jag uppskattade vara även lite yngre och några år äldre. Jag ville i min undersökning vara den utomstående betraktaren och inte påverka eller störa leken på något sätt därför har jag förbehållit mig rätten att fritt tolka barnens åldrar. Den erfarenhet jag har av barn gjorde att jag kände tillräcklig tilltro till min förmåga att uppskatta hur gamla barnen var.

-Kön

Då jag i den här uppsatsen inte lägger någon vikt vid beteendemonster kopplat till genus har jag, varken för barn eller vuxna, angivit kön.

Begreppsförklaringar

Barn Enligt barnkonventionen är varje människa under 18 år ett barn, i min undersökning har jag framförallt studerat barn i förskoleålder, ca 1-7 år (punkt 1, FN:s barnkonvention).

Lek är ett begrepp som står för barns självstyrda aktiviteter och inkluderar fantasilek, olika former av fysisk aktivitet samt lekfull social samvaro (Mårtensson, 2004). Enligt hjärnforskaren Matti Bergström, i en intervju, går det inte att fullt definiera vad lek är men beskriver det som motsvarighet till *kreativitet* hos vuxna och något som uppstår i “*mötet mellan kaos och ordning*” (ss. 51-52, Lenninger och Olsson, 2006).

Lekvänlig Här menar jag miljö som simulerar till lek (se ovan) och vars utformning lämpar sig för lek (se ovan).

Plats Jag kommer prata mycket om *plats* i min uppsats, jag pratar tex om plats för lek istället för *lekplats*, då jag inte vill att läsaren ska associera till en plats byggd med enbart syftet att barn ska leka där.

Vuxen Jag använder *vuxen* för alla som jag uppskattar vara över 18 år, eftersom jag inte visste någonting om vilka släktskap eller kopplingar de vuxna hade med barnen.

Platsbeskrivning

I oktober 2007 invigdes en ny fontän i form av en 4,5 meter hög ros i glasfiber, ritad av landskapsarkitekten Jitka Svensson, i norra delen av välbesökta Folkets park. Dit kommer många olika åldrar och samhällsklasser vilket också avspeglar sig vid rosen. Området kring parken har en multikulturell prägel vilket återspeglar sig bland de lekande barnen på platsen. En blandning av både ålder, klass och etnicitet innebär en mångfald som jag upplever som gynnsam för min undersökning eftersom det blir en spegling av samhället i stort (huruvida det sedan var en stor mångfald av åldrar, klass och etniciteter har jag inte gått närmre in på att undersöka).

Trots sin centrala placering innebär parkens område en trafikskyddad miljö, en plats där kanske föräldrarna låter sina barn springa runt och bestämma själva var de vill leka och med vad. Här finns toaletter, glasskiosk och lunchställen, alltså en plats där människor kan uppehålla sig en längre stund, vilket också underlättar för en undersökning.

För att få en inblick i hur intensiv skötseln är kring rosen kontaktade jag Mårten Gunnarsson som är parkchef i Folkets Park. Skötseln ser ut såhär: Skräp plockas i hela parken varje morgon, och sedan löpande under dagen efter behov. Gräset klipps på

gräsmattorna vid behov. Oftast cirka varannan vecka. Löv kratas löpande under hösten. Specifikt för rosen gäller att brunnarna måste rensas någon gång per vecka, och lite oftare framåt hösten, för att undvika översvämning. rosen slås på automatiskt varje morgon klockan 9.00, och av 22.00. Det finns även en vindmätare som stänger av den om det blåser för mycket, för att undvika stänk. En lättare klorering av vattnet sker, men den är inte klassad som badanläggning.

Därför har jag valt rosen för min undersökning

Jag har framförallt sett att det leker många barn här, trots att det inte är en plats som är utformad endast för barn. Det finns träd som ger skugga, en gräsmatta att springa på, en mur att sitta på och att hoppa från. Rosen är fantasieggande i sin överdimension och sina färger. Dessutom fungerar den som fontän, vilket är en attraktion i sig. Det fanns alltså många olika element att undersöka.

Denna motivering till val av plats är utifrån mitt perspektiv, som blivande landskapsarkitekt och som förälder, hit skulle jag gå med mitt barn.

Litteraturstudie

Beskrivning av litteraturstudie

I den här delen vill jag presentera vad tidigare undersökningar och forskning har kommit fram till när det gäller barns lek kopplat till den fysiska miljön. Jag har velat se hur forskning och teorier inom detta ämne stämmer överens med de iakttagelser som jag själv har gjort. Rubrikerna nedan är hämtade från litteraturstudien, där jag har läst olika forskares syn på vad det är i den fysiska miljön som stimulerar barns lek. Den forskning jag framförallt refererar till här är av Fredrika Mårtensson, Eva Norén-Björn, Märith Jansson och Maria Kylin. Det gemensamma övergripande ämnet är barns lek kopplat till den fysiska miljön och de behandlar alla på olika sätt viktiga utomhusmiljöer för barns lek. Jag har gjort en sammanställning av vilka inslag som återkommande tas upp i forskning om barns lek och sammanfattar dem under ett antal punkter nedan. I den avslutande diskussionen jämför jag sedan litteraturstudien med min egen undersökning av rosen.

Social samvaro

Norén-Björn försäkrar, att den nära kontakten med andra människor, barn som vuxna, är den viktigaste upplevelsen vår uppväxtmiljö kan ge oss (s. 53, Björn-Norén, 1977). Med utgångspunkt

i det skulle en stad, med alla människor som det innebär, kunna vara den allra bästa uppväxtmiljön.

Norén-Björn menar att en plats för lek som lockar vuxna och som gynnar till gemensam aktivitet mellan barn och vuxen är av högt värde. Hon beskriver den vuxna i rollen som förebild, stimulansgivare, stöd, beskyddare, som någon som bekräftar intryck och som den fasta punkten som barnet gör utflykter ifrån. För barn upp till tre år är den vuxnes närvaro helt avgörande som bas för upptäcktsfärder och trygghet. Men även högre upp i åldrarna då den vuxne blir mer av en medspelare men inte minst en förebild som dessutom bekräftar, klargör och ger förslag på konfliktlösningar. Vuxna som trivs i sin samvaro och omgivning är de mest stimulerande förebilderna. (s.53, Norén-Björn, 1977)

Hur betydelsefull den sociala samvaron med andra barn är på lekplatser, kommer bland annat Jansson fram till i sina intervjuer (ss. 96-97, Jansson, 2008).

Vegetation

Både Mårtensson och Jansson lyfter upp vegetation som viktiga lekmiljöer för barn. De undersöker och intervjuar med kvalitativ metod barn kring deras lekvanor. Jansson undersöker barns eget perspektiv på allmänna lekplatser i olika typer av omgivn-

ing. Mårtensson undersöker två förskolegårdar. Mårtensson pekar i likhet med Jansson på omgivningens betydelse och menar att man inte kan förutsätta att en lekplats utan inslag av *natur* ska kunna ersätta de kvaliteter som finns på en naturnära plats. Mårtensson menar att:

”Det går idag inte att räkna med att barn kan leka ”på riktigt” och tillgodose mer existentiella behov i relation till natur och landskap någon annanstans.” (Mårtensson 2004, s.132)

Jansson märkte att barnen blev mindre beroende av lekutrustning och föräldrarna var mer positiva till en lekplats om det fanns varierad och vild natur runtomkring:

”I found that the existence of nature that is varied and wild (possible to affect and play in) and that contributes to a sense of place close to playgrounds make children’s play experiences less dependent on play equipment and adult users more positive to the playground visit.” (Jansson, 2009, s 72)

Rikedomen av levande material vid lekmiljöer återkommer ofta i litteraturen som jag läst. Norén-Björn ställer i sin bok frågan om ett konstgjort klätterredskap kan ersätta det som ett träd kan erbjuda.

”Att klättra i ett träd ger ständigt nya impulser till att samordna och anpassa rörelserna. För varje kliv uppför måste kroppen finna ny balans, hållfastheten hos grenarna måste prövas, nya svårigheter övervinnas. Barkens struktur, bladens form, färg och doft ger tillsammans med trädets gungande rörelser i vinden en hel, stark och rik upplevelse.” (s.22, Norén-Björn, 1977)

Nivåskillnader

Mårtensson beskriver i sin undersökning hur de studerade barnen använder sig av nivåskillnader:

”Att klättra upp, klänga runt och hoppa ned är ofta lekfullt utförda rörelser. Det är bedrifter i sig och används ofta som en startpunkt till lek. Om någon klättrar upp någonstans vill gärna fler barn försöka.” (s.120, Mårtensson, 2004)

Jens Nilheim framhåller i en avhandling kring Stockholms nybyggda innerstad nivåskillnader som en del i att göra utomhusmiljön mer attraktiv och användarvänlig för barn. För överblick, rumslighet och möjligheter till att klättra. (s. 33-34 Nilsson, 2003)

Rörelser som sätts igång av nivåskillnader och slänter kan i sig vara uttryck för lek, menar Mårtensson, och bidrar ofta till att höja stämningen. På en kulle rullar inte bara barnen sig själva

nedför utan på samma sluttning skickas även kottar och bollar iväg. Leken inspirerar ofta andra barn till att ansluta sig.

(s.120, Mårtensson, 2004)

Variation

“Variation är viktigt!” skriver Norén-Björn (s. 192, Norén-Björn, 1977), under den här rubriken förklarar hon att lekplatsen ska vara “så variationsrik som bara naturen själv kan vara” (s. 192, Norén-Björn, 1977). Olika markbeläggningar kan vara en variation som gör det möjligt för barnet att bredda sitt handlingsmönster (s. 192, Norén-Björn, 1977).

Förutom variation i markbeläggningen är det också viktigt att det finns en variation i ytornas storlek. Förutom att stora ytor är bra att springa på är det också viktigt för den visuella kontakten, Mårtensson har observerat:

“I mer öppna delar av gården kan barnen bibehålla visuell kontakt med varandra och på långt håll uppfatta förlopp i leken t ex genom att kunna se hur andra barn rör sig över gården eller kommunicera via visuella lekuttryck t ex händerna vid öronen och vinka eller sträcka fram händerna som klor.” (s.121, Mårtensson, 2004)

De små ytorna, eller mindre rummen, som bildas till exempel bakom ett plank eller i ett berså kan vara bra för det som Mårtensson kallar för fotfäste i leken. Ett ställe att landa på innan barnet fortsätter leken i en annan miljö. (s.22, Lenninger och Olsson, 2006)

Mårtensson har också kunnat observera barn som utnyttjar variationen. Här om variationen mellan olika väderförhållanden:

”Vid ett överflöd av exempelvis snö, vatten och löv har jag iakttagit hur barnen ofta hänger sig åt att på olika sätt ta tillvara på detta element utan att tänka på vad som är ”ditt” och ”mitt”. Det växer fram en generositet mellan barnen där de lägger det de samlar på samma ställe, plockar upp det någon tappar och hjälper varandra att hitta praktiska lösningar o s v.” (s.119, Mårtensson 2004)

Norén-Björn kallar de lekar som genereras av slumpmässiga händelse (exempelvis orsakade av variationer i väderförhållanden) för slumpens lekar. Det kan till exempel vara när vattenpölar bildas, ojämnheter i marken eller träd med nedhängande grenar (s.192, Norén-Björn, 1977).

Gömställen

Om barn hittar gömställen där de kan gömma både sig själva och små saker tyder det på att det är en bra miljö för lek säger Fredrika Mårtensson i en intervju i boken *Lek äger rum* (s. 28, Lenninger & Olsson, 2006).

När Kylin och Lieberg intervjuar barn, beskriver deras kojor och hemliga platser märks det hur viktigt det är med vegetation. Helst en vegetation som inte är så tuktad, gärna flera arter och naturlig. Buskage verkar vara den vanligaste miljön för en koja. (s. 67 ff., Kylin och Lieberg, 2001)

Mårtenssons observerar i sin undersökning att: "Lagom tät vegetation kan ge barnen särskilda möjligheter att försvinna när de behagar för att dyka upp igen och överraska omgivningen vid annat valfritt ställe. Under rörelse genom vegetationen kan de när som helst välja att stanna upp för att leka och umgås." (s.122, Mårtensson, 2004)

Vegetation och gärna en varierad sådan ger alltså enligt flera forskare en möjlighet för barn att skapa sina egna platser och gömställen, dessutom verkar en undanskymd plats ge utrymme för nära kontakt mellan barnen. Enligt Kylin är kojan alltid både hemlig och social (s. 12, Kylin, 2004).

Enligt både Mårtensson och Kylin verkar ett gömställe ge barn själva en handlingsfrihet och utrymme att själva bestämma över leken. Då möjligheten att gömma sig finns kan barnen "reglera och bemästra lekens spänning bättre" (s. 122, Mårtensson 2004).

Lösa föremål och material

Förekomsten av lösa föremål tas ofta upp som en kvalitet i samband med barns lek. Det framgår bland annat i de intervjuer med lärare och planerare som Kylin och Lieberg gör i sin undersökning av barns egna platser i Eslöv i Skåne.

"Viktiga kvalitéer och karaktärer för bra platser är variationsrikedom i vegetation och mark, flyttbart material att kunna bära och bygga kojor av..." (s. 70, Kylin och Lieberg, 2001)

Norén-Björn skriver om "material för att låtsas, skapa och konstruera" (s.170, Norén-Björn, 1977). Hon menar att det behövs lösa föremål som barnet kan "forma efter sina egna intentioner och föreställningar t ex papp, träbitar, tyg, rep, stenar, sand, snö, vatten etc." (s.170, Norén-Björn, 1977)

Mängden av lösa föremål, som till exempel kottar, stenar, löv och pinnar, är inte bara något som stimulerar till lek utan bidrar enligt Mårtensson även till att färre konflikter uppstår mellan

barnen. Den stora mängden av naturmaterial räcker till alla och skapandeprocessen med materialet ger barnen starka positiva upplevelser. (s. 19, Lenninger & Olsson, 2006).

Både i Mårtenssons avhandling och i Kylin och Liebergs artikel kommer skötseln in som en aspekt där tillgången till löst material blir större om till exempel löv, snö, grus och brädhögar tillåts ligga kvar. (Kylin och Lieberg, 2001 och Mårtensson, 2004)

Platsundersökning

Under två dagar i maj observerade jag rosen i Folkets Park i Malmö. Det var en helg med sol och klart väder, ca 12 grader i luften men med en sval bris och stundtals blåsigt under söndagen. På en skylt vid platsen varnades det för förhöjda bakteriehalter i vattnet. Under tidig förmiddag kom det enstaka vuxna med sina barn i barnvagnar men efter hand fylldes det på och stundvis blev det stressigt att anteckna. Passagen genom parken användes av många och rosen lämnades därmed aldrig helt övergiven. Då jag satt på kantomuren som ringar in rosen låg vinden på men satt jag nedanför den låga kantomuren var det nästan lä. Det brusade av vattenaktiviteten och under timmarna med mest folk hördes barnens skratt och rop ljudligt, röster en bit ifrån försvann nästan helt i bruset.

Jag redovisar de observationer jag gjorde i tabellform. Rubrikerna, i vänstra kolumnen är platsens olika delar eller inslag: asfaltsyta, betongyta, gräsyta, kantomur, stjälk och blad, träd och vattenstrålar.

I de olika kolumnerna redovisar jag beskrivning: hur inlaget eller utformningen ser ut, av vilket material det är och vilka egenskaper det har; Användning: hur jag såg att barnen använde inlaget

eller utformningen; Kvaliteter för lek: vad jag uppfattade som stimulerande/förutsättning för lek.

	Beskrivning	Användning	Kvaliteter för lek
Asfaltsyta	Sträcker sig längs med kantmuren, utanför betongytan. Den är jämn, lätt skrovlig yta, blir varm i solen.	Cykla, springa, åka inlines, sparka med boll	Asfaltsytan tillåter obrutna rörelser runt om rosen, det utnyttjades vid inlines-åkning och cykling.
Gummi-asfalt	Runtomkring och under rosens blad och stjälk. Dräneras i en brunn under stjälken för att inte vattnet ska svämma över. Gränsar till asfaltsytan längs kantmuren. Betongytan är slät, mycket svagt kuperad och vattenhållande.	Cykla, springa, åka inlines, sparka med boll Vattenpölar: undersöka och känna med hand och fot	Eftersom alla vattenstrålar finns på den här ytan är den flitigt använd. De grunda pölarna som bildades av vattnet var lugna och kanske mer tillåtande och lättare att kontrollera (än strålarna). De bidrog till ett mer stilla utforskande men de verkade också vara roliga att hoppa i så att det stänkte.
Gräsyta	Två stora gräsytor norr och söder om rosen, de är upphöjda och stöttas av kantmuren men släntar ner mot passagen. Används flitigt för pic-nic och andra aktiviteter. Gräset är mjukt och vidsträckt.	Springa, sitta på, kasta eller sparka med bollar	Vid lekar med mer rörelse som krävde mer plats, som sparka fotboll eller kasta boll eller springa runt, var gräsyterna använda. Att gräset är mjukt att springa och falla i.

	Beskrivning	Användning	Kvaliteter för lek
Kantmur (stöd-mur) med trappa	<p>Rosen inramas av en kantmur gjord av natursten. Kantmuren gränsar till de båda gräsyrtorna, i det mötet är höjdskillnaden minimal. Mot rosen är höjdskillnaden ca 0,5 m. Muren är 2 dm bred.</p> <p>Trapporna vid murens två ändar avslutar muren mot passagen. Kantmuren ger ett visst skydd från vinden närmst muren och i lagom höjd för en vuxen att sitta på. Trapporna jämnar ut höjdskillnaden mot passagen. Både trappor och mur är svala</p>	<p>Kantmuren: gå balansgång på, klättra upp på, hoppa ner från, springa på, sitta på</p> <p>Trappor: gå, springa och krypa upp på</p>	<p>Muren verkade trigga igång rörelse. Flera barn som gick förbi platsen sprang upp på muren och hoppade ner, för att sedan gå vidare. Trapporna med dess låga steg tillät de minsta att röra sig uppför. Då vuxna kunde sitta på muren samtidigt som barnen lekte runtomkring skapades kommunikation och kontakt mellan de vuxna och barnen under leken. Höjdskillnaden skapade möjligheter för barnen att vara både nedanför och ovanför och tillförde utmaningar i leken att ta sig både upp och ner på olika sätt.</p>
Stjälk och blad	<p>Gjord av glasfiber, i rosa och grönt. Glasfibern blev varm av solen och något hal av vattnet mot slutet av dagen. Hållbar att gå och vistas på.</p> <p>Känns nästan mjuk trots att den är fast. Mjuka former utan vassa kanter eller annat som kan ge skador</p>	<p>Rosens stjälk: gå balansgång på, hoppa över, klänga på klättra på, sitta på, kana på, känna med hela kroppen (krama om)</p> <p>Rosens blad: klättra på, kana på, känna med kroppen på</p>	<p>Många kan sitta samtidigt, ingen behöver vänta på att få plats. Samtidigt var utformningen någon hinder för att leka själv. Flera gånger satt barn på stjälken och pratade. Det gick att vara på ett blad eller stjälken och samtidigt nå till en vattenstråle, vid ett tillfälle låg två barn tillsammans på ett blad, den ena fyllde på vatten i en plastburk. Utformningen gav ingen styrning för hur den skulle användas, ändå verkade inte något barn ha några problem att komma på hur det skulle göra. Lekar pågick vid sidan av varandra utan att konkurrera om platsen men gav också möjligheter för interaktion mellan okända, till exempel då ett barn gick balansgång på stjälken och möter ett annat barn.</p>

	Beskrivning	Användning	Kvaliteter för lek
Träd	Sydväst om rosen står en blodbok, norr om står en pyramidek. Båda är stora, äldre träd	Klättra i, klänga, gömma sig i/bakom	Flera barn lekte vid eken samtidigt, eftersom den har många låga grenar. Skuggan, kan under en varm sommardag, ge välbehövld svalka. Nu var vinden kylig och när skuggan la sig övre platsen avtog leken något.
Vattenstrålar	Utspridda kring rosens blad och stjälk. Strålarna kommer ut från hål i marken och växlar i styrka. Vid ökad styrka blir vattenstrålarna högre och yvigare, vid lägsta styrkan styrkan blir de en liten bubblande vattenmassa. temperaturen är kall.	Känna med handen, känna med foten, undersöka, iaktta på nära håll och på långt håll	Dels verkar vattnet i sig skapa en nyfikenhet, effekten av vattnet var sedan mycket fängslande. De höga strålarna kunde ändra riktning i vinden och bli oförutsägbara och det verkade vara en kul lek att försöka undvika att bli blöt. Trycket nerifrån skapade möjligheter för att lägga saker på strålen och undersöka styrkan. Att fånga upp vattnet i behållare eller med händerna samt att bara känna vattnet med fingrarna, foten eller kroppen var också vanligt.

Diskussion

I den här delen vill jag återkoppla till min första frågeställning:
Vad i den fysiska miljön gör rosen i Parken till en lekvänlig plats?

Jag använder mig av rubrikerna *social samvaro, kontakt och interaktion; fartfylld fysisk rörelseaktivitet; stimulerande sinnesupplevelser*; för att beskriva vad jag såg på platsen. De här rubrikerna har jag valt utifrån mina observationer som jag nedan reflekterar över med litteraturstudien som stöd.

Rubriken *Social samvaro, kontakt och interaktion* handlar om vad det är i platsens utformning som skapar möten mellan barnen och mellan barn och vuxna. *Fartfylld fysisk rörelseaktivitet* kan vara att springa, klättra, klänga, hoppa, något som aktiverar och sätter hela kroppen i rörelse. Till *stimulerande sinnesupplevelser* hör även ovan nämnda aktiviteter, eftersom de självklart också ger upplevelser och stimulerar sinnena. De som jag ändå beskriver under rubriken är de som har extra mycket att göra med något av sinnena, oftast känsel eller balans, till exempel *känna på någonting* eller *balansera på någonting*. Norén-Björn beskriver att klättra i träd som något stimulerande för alla sinnen (s. 22, Norén-Björn, 1977). Ofta övergick de här aktiviteterna snart till att bli mer fartfyllda.

För det som jag upplevde fanns ett glapp mellan vad jag såg och

det jag har läst om i litteratur har jag rubriken: lösa föremål, skötsel och gömställen. De här rubrikerna kommer från litteraturstudien.

Social samvaro, kontakt och interaktion

Kantmuren var det inslag som allra mest inkluderade de vuxna på platsen. Kantmuren bidrog till att de vuxna kunde delta i leken, både aktivt och passivt. Vid många olika tillfällen hade barnen kontakt med föräldrarna som satt på eller stod vid muren under leken, de sprang fram till en vattnet och vände sig om för att samtala eller ropa något, eller så klättrade de runt på rosen och sprang sedan tillbaka. Jag upplevde att kontakten mellan vuxna och barn, som Norén-Björn beskriver i sin bok som så viktig för barns lek (s. 93, Norén-Björn, 1977), mycket påtaglig. Min upplevelse var att många av de vuxna som vistades på platsen hade kommit dit för att träffa vänner och för att de trivdes på platsen, vilket i enlighet med Norén-Björns studie, även innebär en positiv inverkan på barnen (s.53, Norén-Björn, 1977).

Det var flera gånger uppenbart att barn som kom dit interagerade med andra barn som de inte tidigare hade träffat. Vid ett tillfälle var det en 3-åring som gick balansgång på stälken med en vuxen, när 3-åringen fick syn på ett par som satt på kantmuren med en 3-månaders bäbis, gick denne nyfiket fram för att titta och känna.

Den sociala samvaron på platsen genomsyrade allt, bara genom att gå dit så blev jag automatiskt en del av den. Kantmuren med möjligheter att sitta vänd in mot rosen var bidragande till den sociala atmosfären.

Fartfylld, fysisk rörelseaktivitet

Kantmuren var ett välanvänt inslag eftersom den både användes till att sitta på (vid passivt iakttagande och samtal) och till att gå, klättra och springa på. Det var antagligen den mest använda delen av platsen.

Liksom Mårtensson beskriver nivåskillnader som stimulerande till lek (s.120, Mårtensson, 2004), fungerade kantmuren vid rosen som en igångsättare. Barn som gick förbi (i vuxet sällskap) sprang gärna upp på muren och hoppade ner på andra sidan, innan de gick vidare igen. Barn i två till tre årsåldern använde muren till att klänga på och försöka komma upp på. Att klättra, klänga och hänga är startpunkter till lek, enligt Mårtensson (s.120, Mårtensson, 2004). På trapporna som ligger längs med passagen klev också barnen upp, oftast de som fortfarande kröp eller just lärt sig gå. Balansgång var en populär aktivitet, försiktigt med en vuxen i handen eller springandes för de lite säkrare barnen.

Nilhem skriver i sin avhandling om nivåskillnader för att få överblick (s. 33-34 Nilsson, 2003). Jag upplevde vid rosen att muren användes för att överblicka både platsen och leken, innan barnen bestämde sig för nästa steg hoppade ner.

Rosens stjälk kan användas på många olika sätt; kana, klänga, gå balansgång på, krama om med hela kroppen, sitta på åt olika håll och ligga på. Den styr inte barnen åt något håll, det är upp till barnets egen lust och fantasi hur den ska behandlas. Ibland blev det tomt på rosens stjälk och blad, då verkade det som om barnen var lite reserverade för att klättra upp. Men då ett barn började att hoppa upp på stjelken och gå balansgång följdes det snart av flera barn. Att en sådan följdverkan förekommer när flera barn stimuleras till lek för att ett barn börjar klättra är något Mårtensson också noterade (s.120, Mårtensson, 2004).

Mot slutet av dagen såg jag en tendens att det kom lite äldre barn, runt tolv till tretton års ålder. De gjorde anspråk på platsen på ett mer kraftfullt sätt, de använde mer yta och vågade till exempel springa genom vattnet som rinner från de rosa blombladen, något som jag inte sett de mindre barnen göra.

Sammanfattningsvis verkade det som att nivåskillnader i form av kantmuren och de låga trappstegen vid kantmurens ändar

tillsammans med rosens stjälk och blad bidrog till rörelser som aktiverade *hela* kroppen. Det var aktiviteter som att balansera, klättra, klänga, krypa, hoppa uppför och nedför (muren). Gräsytan och asfaltsytan gjorde att mer fartfyllda lekar kunde äga rum, som att sparka boll, cykla eller springa.

Stimulerande sinnesupplevelser

Vatteneffekten av strålarna var det som gavs mest uppmärksamhet, det var ofta som barn pekade på rosen långt innan de var framme på platsen och drog entusiastiskt den vuxna i handen. Inte ett enda barn som gick förbi på passagen under min vistelse där kunde undgå att fångas av vattnet med blicken, till och med de allra minsta under året gamla. Jag drar slutsatsen att vatten, och i det här fallet rörligt vatten, är ett lekstimulerande och visuellt fångslande moment. Ingen i litteraturen jag har studerat tar upp vatten som en medveten del i utformningen, däremot skriver flera om hur inslag av vatten kan tillföra olika kvaliteter. Mårtensson menar till exempel att vid ett överflöd av exempelvis vatten hänger sig barnen ofta åt att på olika sätt ta tillvara på detta element. (Mårtensson 2004, s.119) Norén-Björn beskriver hur asfaltsrännor som fylls med vatten ger förhöjd effekt (s.177, Norén-Björn, 1977)

Förutom vatten upplevde jag, vid platsundersökningen, att veg-

etationen verkade stimulerande för sinnen. Kring rosen finns ingen vild natur, som Mårtensson och Jansson ser som positiva och viktiga inslag i barns lekmiljöer (s.132, Mårtensson 2004 och s. 72, Jansson, 2009) , däremot finns här träd och annan vegetation (mindre buskar och planteringar med sommarblommor). De som påverkade leken vid platsens var en blodbok och en pyramidek, som båda gick att klättra i. Även de körsbärsträd som finns utanför vid Moriska paviljongen upplevde jag som en del av platsen, åtminstone visuellt. När jag var där singlade blombladen ner i vinden Norén-Björn skriver att de sinnesupplevelser i form av dofter, upplevelser av skönhet, mjukhet, värme, spänning som en människa upplever i barndomen, kommer att bilda grundstommen till allt hon senare upplever (s. 194, Norén-Björn, 1977)

Blodboken och pyramideken användes för att klättra i. Norén-Björn beskriver trädklättring som något stimulerande för alla sinnen. Kroppen som måste finna balans, hållfastheten hos grenarna som måste provas, barkens struktur, bladens form,färg och doft, är några av de upplevelser som Norén-Björn menar att klättringen ger (s. 22, Norén-Björn, 1977).

Att eftersträva i en lekmiljö är "så variationsrik som bara naturen själv kan vara" menar Norén-Björn (s. 192, Norén-Björn, 1977). Vid rosen finns flera olika ytmaterial, vilket jag upplever som

positivt. Det är den kalla naturstenen, den släta metongen, den (i solen) varma glasfibern. Ett exempel då glasfibern uppskattades som material var då ett barn lade sig i baddräkt och med hela kroppen omfamnade först stälken och sedan ett blad. Där låg barnet en stund och, vad jag tolkade det som, vilade och värmdes sig.

Olika markbeläggningar är en variation som gör det möjligt för barnet att bredda sitt handlingsmönster skriver Norén-Björn (s. 192, Norén-Björn, 1977). För ett barn som just lärt sig gå är det viktigt att få träna på flera olika underlag. Vid rosen finns asfalt, gummi-asfalt, natursten och gräs, det är en blandning av mjuka och hårda ytor, vilka alla har olika texturer.

Kvantitet går alltid före kvalitet, säger Mårtensson i en intervju i *Lek äger rum* (s. 19, Lenninger och Olsson, 2006). "Variation är viktig!" skriver Norén-Björn (s.191, Norén-Björn, 1977). Jag upplever att rosen är en plats som har stora ytor såväl som små platsen innehåller en variation av material och form såväl som inlag av vegetation och vatten är ett ständigt närvarande element. Det här kan alltså vara det som gör den till en så bra plats för barns lek.

Lösa föremål, skötsel och gömställen

Inför min platsundersökning hade jag inte förväntat mig att lösa föremål skulle användas så mycket av barnen. Eventuellt skulle det finnas några lösa pinnar eller blad från träden på platsen, men inte så mycket mer. Det visade sig dock i undersökningen att barnen hade med sig saker till platsen, det var allt ifrån bollar och burkar att fanga upp vatten med till svärd som användes till att fäkta med i vattenstrålar.

En stor skillnad jag noterat mellan platsen jag undersökte och platserna som jag studerat i litteraturen är just förekomsten av lösa föremål. "Ett tecken på att en lekplats fungerar som ett utsträckt hemma är att barnen törs lämna sina saker kvar ute när de går in" (s. 176, Norén-Björn, 1977), skriver Norén-Björn. Det är det inte riktigt tal om vid rosen, allt plockas ihop efter vistelsen. Inga lösa föremål ligger kvar på platsen.

Vatten är ett material som går att forma efter sina egna intentioner, menar Norén-Björn (s.170, Norén-Björn, 1977). Så gjorde även barnen vid rosen. Vattnet samlades upp i burkar, i kupade händer, trampades på och kändes på. Andra material som går att forma är till exempel papp, träbitar, tyg, rep, stenar, sand och snö (s.170, Norén-Björn, 1977). Dessa material förekom inte kring rosen i samband med min undersökning. Det leder mig vidare till *skötsel*.

Eftersom skötseln på platsen är relativt intensiv, enligt Märthen Gunnarsson plockas skräp varje dag, gräset klipps varannan vecka och löv krattas löpande (Gunnarsson, muntligt), ligger det sällan löst material kvar på platsen.

I intervjuer som Kylin och Lieberg gjorde med lärare och planerare framkom att de intervjuade var av åsikten att "områdena inte ska vara välskötta" och det påpekades brist på områden där barn får flytta material och bygga kojor eftersom barnen inte kan göra det i de urbana grönområdena (s. 71, Kylin och Lieberg, 2001)

Det kan alltså för barns lek vara en nackdel om skötseln är alltför god. En konflikt skapas då i de urbana innerstadsmiljöerna som ofta städas. Jag tror att det här finns en säkerhetsaspekt då det förekommer glasflaskor och föremål som kanske är olämpliga att leka med. Men det finns andra sätt att förbättra förutsättningarna för barns lek genom skötseln. I en TV-intervju för utbildningsradion (UR), säger Mårtensson som svar på frågan vad som kan göras för att förbättra miljön för barns lek: "...sluta att ta bort all snö, klippa ner buskarna, klippa gräset lika ofta, a och o är att det finns naturmaterial..." (Mårtensson, 2007)

Om skötseln begränsades vid rosen, om gräset inte klipptes lika

ofta, om löven fick ligga kvar och snön inte skottades upp, skulle det kanske försvåra för andra brukare att använda platsen. Dock tror jag (efter att ha studerat litteraturen) att det skulle kunna främja leken på platsen att på mindre ytor begränsa skötseln, att låta gräset växa på en liten del. Till exempel kunde det finnas *ett* busksnår som inte beskars så hårt.

Om barn hittar gömställen där de kan gömma både sig själva och små saker tyder det på att det är en bra miljö för lek säger Fredrika Mårtensson (s. 28, Lenninger & Olsson, 2006). Vegetation är det som återkommer mest i litteraturen som platser där barn kan leka och försvinna bakom. Här ringer det såklart en varningssklocka, att barn *försvinner* eller *gömmar sig* på en offentlig plats tror jag skulle upplevas som en säkerhetsrisk av föräldrar (bland annat utifrån ett samtal med en kvinna med ett treårigt barn som jag talade med på platsen som sade att hon vill kunna ha full uppsikt över sitt barn hela tiden). Eftersom Mårtenssons forskning behandlar förskolegårdar som är avgränsade med staket mot omgivningen, upplever jag att det inte blir ett problem på samma sätt som det skulle kunna bli på en plats som rosen. "Lagom tät vegetation kan ge barnen särskilda möjligheter att försvinna när de behagar för att dyka upp igen och överraska omgivningen vid annat valfritt ställe." skriver Mårtensson. (s. 122, Mårtensson 2004)

Här ställer jag mig också frågande, skulle inte en offentlig miljö också kunna innehålla en vegetation som är genomsiktig samtidigt som den tillåter barn att "gömma sig" i eller bakom. Vid rosen är pyramideken och blodboken sådana exempel. I pyramidboken satt barnen kvar längre stunder och hittade på så sätt sina *egna platser*, som Kylin pratar om i sin undersökning (s. 12, Kylin, 2004).

Både Mårtensson och Kylin pratar om att barn skapar sina egna platser. Det gör de med lösa föremål och vegetation (Mårtensson, 2004 och Kylin 2004). Det är någonting som jag inte kunde identifiera i min platsundersökning vid rosen. På grund av avsaknad av föremål att skapa med eller vegetation att forma upplevde jag aldrig att något barn byggde någonting på platsen eller *skapade* sin egen plats.

Avslutning

Här vill jag utifrån tidigare diskussion kring litteraturstudie och platsundersökning besvara min andra, inledande fråga: Hur skapas platser i staden för barns lek?

Efter min litteraturstudie och platsundersökning har jag kommit fram till att en plats som kan tillgodose social samvaro, barns fysiska rörelseaktivitet och stimulerande sinnesupplevelser kan vara en bra plats för barn och barns lek. Det kan till exempel göras med hjälp av följande inslag:

*Nivåskillnader i utformningen, som kan användas både till att sitta på vänd "in mot platsen", men också hänga, klänga, klättra och balansera på.

*Vegetation och gärna en vegetation som inte är allt för tuktad. Gärna vegetation som går att vistas i; klättra eller springa in i.

*Löst material att skapa med. Om skötseln inte är allt för intensiv kan eventuellt löst material i form av till exempel löv, grus, pinnar, stenar och kottar ligga kvar på platsen.

*Vatteninslag som går att känna på och fånga upp. Om det har någon efftek (till exempel rosens strålar) kan det skapa ytterligare

spänning.

Till sist är det även en kvalitet om utformningen som inte styr vad för aktivitet som ska utföras. På så sätt kan barnen själva utmana sin fantasi och många alternativa användningar blir möjliga. Både för barn och för vuxna som vistas på platsen.

Reflektioner

Litteraturen jag använt mig av har inte behandlat den typ av tät innerstadsmiljö där rosen finns. Till exempel skriver Mårtensson om förskolegårdar, Kylin om en ort i en mindre kommun, Jansson om lekplatser i två mindre orter. Eftersom jag ville begränsa mig till den fysiska miljön kring utformningen av platsen och inte gå djupare i demografin kring platsen ansåg jag att det inte skulle vara en nackdel. Utformningen av den fysiska miljön som stimulerar till barns lek har jag upplevt vara densamma, oavsett om platsen är det offentliga rummet, förskolegården eller den formella lekplatsen.

Den största bristen som jag upplevde på platsen som jag undersökte var inslag av *barns egna platser* (behandlas av bland andra Kylin och Mårtensson). Jag kunde inte se någon handling som pekade på att något barn skapade det som Mårtensson kallar för "bo" och som enligt Mårtensson är ett tydligt tecken på att en plats fungerar (s.17, Lenninger och Olsson, 2006). Det lyfter dock, vad jag ser som ett stort problem, då många barn idag faktiskt växer upp i storstäder, nämligen *var kan barn skapa sina egna platser i staden?*

En något oväntad kvalité som jag kunde observera på platsen var de vuxnas engagemang och kontakt med barnen. Det skriver

Norén-Björn om i sin bok och ger högt värde åt lekytor som inbjuder till en positiv social samvaro mellan barn och mellan vuxna och barn (s. 52, Norén-Björn, 1977). De vuxna på platsen verkade trivas och inte bara gå dit för barnens skull, utan även för sin egen. Där fann jag också en stor skillnad mellan rosen och Mårtenssons förskolegård, Mårtensson säger själv i *Lek äger rum*: “Medan naturens processer görs tillgängligt för barn är det sociala livets dramatik däremot långt borta från förskolegården” (Lenninger och Olsson 2006, s 29)

Observationerna vid rosen väckte en ytterligare en ny fråga nämligen *var är barnen som är lite äldre, stora nog att röra sig utan vuxens sällskap?*

Slutligen, likt Tonucci beskriver, enkelt och revolutionerande:

“The underlying assumption is simple but also revolutionary: a city that endeavours to be suitable for children is a city in which everyone lives a better life. The child, by expressing his needs, is a good representative of all citizens, starting from the weaker ones, such as the handicapped and the elderly. For this reason, he can be used as the paradigm for a new philosophy of city governance. (s.189, Tonucci, 2005)

En stad som stävar efter att passa barns behov, är den stad som ger alla invånare ett bättre liv. Genom att utgå ifrån den svagaste skapas en utformning som passar alla

Referenser

Kylin, Maria (2004) *Från koja till plan*. Diss. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU. Tillgänglig: <http://pub.epsilon.slu.se/600/1/A472MariaKylin.pdf> [2014-05-06]

Kylin, Maria och Lieberg, Mats. *Med barnperspektiv på utemiljön*. Nordisk Arkitekturforskning 2001:1 ss. 63-76. Tillgänglig: <http://arkitekturforskning.net/na/article/view/352> [2014-05-06]

Hallemar, Dan (2003) *Barn och unga ska veta sin plats*. Arkitekten, februari 2003, ss. 36-38. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/s6237> [2014-05-18]

Jansson, Märith (2008) *Children's Perspectives on Public Playgrounds in Two Swedish Communities*. Children, Youth and Environments 18(2), ss. 88-109. Tillgänglig: <http://www.colorado.edu/journals/cye> [2014-05-06].

Jansson, Märith (2009) *Management and Use of Public Outdoor Playgrounds*. Diss. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU. Tillgänglig:

Lenninger, Anna och Olsson, Titti (2006). *Lek äger rum*.

Stockholm: Formas

Mårtensson, Fredrika (2004). *Landskapet i leken, en studie av utomhuslek på förskolegården*. Diss. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU. Tillgänglig:

Nilsson, Nic (2003). *Barnens stad*. Karlstad: IPA - barns rätt till lek

Norén-Björn, Eva (1977) *Lek, lekplatser, lekredskap*. Stockholm: Lekmiljörådet/LiberFörlag

Stålhamre, Jenny (2008) *Stadstum för barn - en skolgård som mötesplats*. Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU. Landskapsarkitekturprogrammet. Tillgänglig: <http://ex.epsilon.slu.se:8080/archive/00002152/> [2014-05-18]

Tonucci, Francesco (2005) *Citizen Child: Play as Welfare Parameter*. Urban Life Topoi-an International Review Of Philosophy, 2005, Vol.24(2), ss.183-195. Tillgänglig: <http://link.springer.com/article/10.1007/s11245-005-5054-4> [2014-05-18]

FN:s barnkonvention

<http://unicef.se/barnkonventionen>

TV-program

UR (2007). Om barn Skolstart : Lekmiljö. [TV-program] Sveriges Utbildningsradio, Ur access, 1 maj. Tillgänglig: <http://www.ur.se/Produkter/137435-Om-barn-Skolstart-Lekmiljo>

Muntlig referens

Mårthen Gunnarsson, parkchef, Folkets Park, Malmö, e-brev mottaget 2014-05-14

Bilder

Samtliga bilder tagna av Elfrida Sjöberg

Bilaga A

Plan över rosen

Bilaga B

Bilaga C

Noteringar från platundersökningen

11.15-11.45, lördag, soligt och klart, ca 12 grader, svag bris, en skylt finns uppsatt i samband med platsen som varnar för förhöjda bakteriehalter i vattnet.

2-åring får mammas hand till hjälp, går balansgång på kanten.

3-åring fyller med hjälp av sin pappa på vattenpistol med vattenstrålar från fontänerna

5-åring känner med handen i vattenstråle, lite avvaktande i början pga att vattentrycket i strålarna förändras. Han tycker att vattnet är kallt.

6-åring som går förbi går upp på kanten och hoppar ned.

Tre barn går förbi med sina föräldrar, på väg förbi så hoppar de över rosens stjälk

Ytan norr om rosen används av en 4-åring och en 2-åring som kollar in en blomlåda och leker med en boll.

En 5-åring pekar på rosen från långt håll och verkar entusiastisk. När mamman och barnet går förbi rosen så får barnet inte gå in och leka på platsen.

Grupp på sex barn går förbi med vuxna, tillåts ej stanna

En familj, pappa, mamma och mormor med en 4-åring. 4-åringen är entusiastisk och kollar in rosen, går sedan vidare med familjen.

En 6-åring med sin mamma klättrar i blodboken söder om rosen. Därefter springer de vidare till rosen, 6-åringen går balansgång på kanten och mamman fotograferar.

7-åring och 5-åring bollar med en fotboll norr om Rosen, avbryter fotbollsspelandet och springer fram till rosen med bollen. De stannar vid vattenstrålarna under flera minuter och leker med bollen i strålarna genom att täppa till strålar men bollen och se hur bollen rör sig. Därefter tar de med sig bollen och fortsätter att spela boll norr om rosen.

4-åring hoppar upp på muren och hoppar ned från kanten, entusiastisk.

4-åring och 3-åring. 4-åringen går fram och känner på vattnet, mamman ropar att hon ska komma dit. 3-åringen gör samma sak och mamman ropar återigen till sig sitt barn. Därefter går 3-åringen upp på muren och hoppar ner igen.

Tre barn i sjuårsåldern med en vuxen går förbi platsen, samtliga går upp och hoppar ner från murkanten innan de går vidare förbi platsen.

Senare:

En mamma med sitt 2-åringa barn sitter och tittar på vattenstrålen tillsammans. I samma sällskap finns föräldrar med en låring som tittar uppmärksamt på vattnet

3-åring går balansgång på stjärken med sin mamma. Går fram till ett par med en 3-månadersbaby och tar kontakt, ber att få titta på babyn och pratar en stund.

Två barn med sina föräldrar, ca 3 och 4 år gamla, får ej gå fram och leka med vattnet eftersom föräldrarna säger att de blir blöta. Föräldrarna håller hårt i barnen så att de inte ska kunna fram till vattnet.

En pappa hjälper 4-åringen att fylla en vattenpistol. En 3-åring med en pinne i handen tittar på.

En 1,5-åring går balansgång på murkanten ledd av sin mamma.

En 4-åring slår med ett plastsvärd genom en vattenstråle, vinden tar tag i vattenstrålen och styr den i olika riktningar, 4-åring håller på länge.

En pappa med sin 4-åring säger till sitt barn att han inte vet om hon får klättra på rosen eller inte. Barnet klättrar ändå.

Två barn i 4-årsåldern tar på sig badkläder och klättrar på rosen. En av flickorna lägger sig en längre tid på stjärken och värmer

sig. 4-åringarna leker med en plastburk som de fyller med vatten. 4-åringarna leker länge i vattnet och på olika sätt och klättrar på både blad och stjälk.

14.40

Blodboken skuggar halva platsen

Generella observationer som gäller en stor andel av de barn som leker på platsen.

Barn samlar upp vatten i behållare eller föremål.

Barn leker med vattenstrålarna. Måna följer hur strålarna varierar i styrka och höjd och lägger saker på stålarna eller bryter dem med hjälp av kroppsdelar eller föremål.

En del föräldrar var vaksamma och ville inte att barnen skulle leka i vattnet. Andra föräldrar lät barnen leka som de ville på platsen.

Små barn som inte kan gå själva eller sitter i vagn tittar uppmärksam när de dras/leds förbi. Blicken dras till rosen och till vattnet och barnet ser glada eller förundrade ut.

Större barn (5 år och uppåt) pekar på rosen från långt håll och ser entusiastiska ut. Många ökar farten i riktning mot platsen.

Barn leker med bollar, vattenpistoler och andra föremål i vattenstrålarna.

Lite större barn går in innanför vattenstrålarna som rinner ner från rosens kronblad. Det nedrinnande vattnet bildar ett rum innanför blommans omkrets.

Förbipasserande barn går fram och känner på vattnet. Många uttalar sig och förundras över vattnets temperatur och att stålarna varierar i styrka.

Nästan alla som leker på platsen använder kanten på något sätt. Klättrar upp, hoppar ner, klättrar ner. Generellt använder många kanten för att gå balansgång.

Barn använder rosens stjälk och blad för att klättra på och gå balansgång på

Åldersammansättningen för de barn som leker på platsen förändras sig över dagen. Yngre barn på förmiddagen/mitt på dagen och äldre barn på eftermiddagen. De äldre springer genom

strålarna som rinner från rosens blomblad. Det verkar vara mer farofyllt. Vid ett par tillfällen tog en vuxen sitt barn med sig i famnen och sprang genom till andra sidan, inne i rosen.

(många av barnen som går förbi rosen går trappan vid sidorna, innan och efter själva planen)

11.20 söndag, soligt och klart, ca 11 grader, stundtals svala vindar

Mamma med 2-åring tittar och går fram och känner på vattnet. 2-åringen fascinerad

Pappa med 6-månaders baby står och tittar fascinerat på vattnet, länge.

4-åring klänger på stjälken (har två vuxna med sig). Sitter på stjälken och känner med händerna, springer fram och tillbaka mellan de vuxna och stjälken.

4-åring åker kana liggande på stjälken.

1,5-åring leker med en boll med sin pappa. Springer runt i roseområdet och på gräsytan norrom. Skjuter bollen i vattenstrålar.

En 10-åring och en 12-åring (där med en vuxen) leker med två hundar. Låter hundarna dricka av vattnet. Den ena sätter sig på stjälken och vilar benen, den andra går fram till vattnet med sin hund. Sedan springer de ett par varv runt rosen med hundarna. En kvinna med två små hundar går förbi och hundarna börjar skälla på varandra.

En 6-åring står och känner på vattnet med foten.

Två 12-åring, varav en med inlines, stannar vid rosen och sätter sig på muren och pratar.

En vuxen med en 2-åring tittar på vattenstrålarna som rinner ner från rosen. 2-åring springer iväg till markstrålarna, exalterad. pappan står tätt bakom

en 2-åring och en 3-åring går upp på muren och hoppar ner från muren. Sätter sig med två vuxna på muren och pratar och tittar.

En 9-åring (med en vuxen) känner på strålen med handen. 9-åringen ser förvånad ut över hur strålen minskar i styrka. Hon grå fram och känner på strålen igen, hela tiden i samspråk med den vuxna.

En 2-åring och en 3-åring kupar händerna kring den låga vattenstrålen. Springer vidare till nästa stråle som är högre, pekar och ropar på en vuxen. Kupar händer igen och försöker fånga vattnet. När strålen blir högre ropar de entusiastiskt.

3-åring springer fram och sätter foten på en stråle. Springer sedan runt och känner på olika strålar. Halkar och trillar på ryggen och blir blöt. Vuxen kommer fram, de går och sätter sig på muren och byter blöta kläder. Efter ett tag i solen hoppar 3-åringen ner från kantmuren, vill till vattnet igen, vuxen varnar för att 2-åringen blir blöt igen. Efter det går 3-åringen försiktigt fram till en stråle igen.

En 4-åring och en 5-åring går förbi med sina föräldrar och känner på en stråle tillsammans. De uttalar sig om att vattnet är kallt.

3-åring med en vuxen, stannar till och undersöker en stråle tillsammans, går sedan vidare.

4-åring cyklar runt längs med kanten.